

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ

Б.О. Кириць*

КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Одним із завдань вітчизняної кримінально-правової науки є вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав. І зумовлено це не одним лише пізнавальним інтересом. Наукове осмислення зарубіжного кримінального законодавства дає можливість краще зрозуміти власне кримінальне законодавство, переваги і недоліки якого найрельєфніше виявляються саме при порівнянні його з іноземним законодавством. Таке порівняння, як слушно зауважує Марк Ансель, здатне озброїти юриста ідеями і аргументами, які неможливо одержати навіть при дуже хорошому знанні тільки власного права¹. Знання зарубіжного кримінального законодавства дозволяє, далі, використати позитивний досвід інших держав і водночас уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві. Вивчення іноземного кримінального законодавства має важливе значення і для адаптації до нього внутрішнього кримінального законодавства, оскільки сучасні процеси інтеграції з необхідністю передбачають і певну уніфікацію права різних держав.

Зазначене повною мірою стосується і зарубіжного інституту покарання. До питань же, що потребують першочергового дослідження, належить з'ясування змісту, підстав та умов застосування тих видів покарань, аналоги яких передбачені у вітчизняному кримінальному законодавстві. Однак наукових праць, спеціально присвячених цій проблемі, на сьогодні, як нам відомо, немає.

Покаранням, яке передбачає і КК України, і законодавство зарубіжних держав, є конфіскація майна. Останні, залежно від того, який саме вид конфіскації встановлює їхня система покарань — загальну чи спеціальну, можна поділити на три групи. Перша з них покаранням визнає лише загальну конфіскацію, тобто примусове безоплатне обернення у користь держави належного засудженому на праві власності майна, яке жодним чином не пов'язане зі скоєним злочином. Законодавство другої групи держав допускає в якості покарання тільки спеціальну конфіскацію — примусове безоплатне вилучення в доход держави визначених законом конкретних видів майна, котрі так чи інакше (прямо чи опосередковано) зв'язані з вчиненим винним злочином (предметів злочину, знарядь і засобів вчинення злочину, майна, здобутого злочинним шляхом, небезпечних та шкідливих предметів тощо). Для третьої групи держав показовим є те, що вони встановлюють як самостійні (окремі) покарання два види конфіскації — і загальну, і спеціальну.

© Кириць Б.О., 2005

* доцент кафедри кримінального права та кримінології Львівського юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України

¹ Ансель М. Методологические проблемы современного права // Очерки сравнительного правоведения. — М., 1991. — С. 38.

Державами, система покарань яких передбачає загальну конфіскацію майна, є, наприклад, Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Республіка Вірменія, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Латвійська Республіка, КНР, Туркменістан².

Законодавство названих держав визначає це покарання, за загальним правилом, майже однаково. Воно характеризується ним як примусове безоплатне вилучення (відчуження) у власність (в користь) держави майна, яке є власністю (знаходиться у власності) засудженого (належить винному). Словесно дещо інакше визначає конфіскацію майна КК КНР. У ч. 1 ст. 59 названого Кодексу вказується, що вона полягає у вилученні майна, яке є особистою власністю засудженого. Однак зміст цього покарання дозволяє зробити висновок, що і за КК КНР конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні майна у власність (доход, користь) держави.

Конфіскація поширюється лише на майно, яке є власністю засудженого, причому на все це майно незалежно від його виду і місця знаходження. Так, ч. 1 ст. 167 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь, вказуючи, що предметом конфіскації є майно засудженого, зазначає, що воно включає в себе і його долю у спільній власності, статутному фонді підприємств й організацій, грошові засоби, в тому числі в іноземній валюті, цінні папери, інші цінності, в тому числі й ті, що знаходяться на рахунках і у вкладах або на зберіганні у банках чи інших фінансово-кредитних організаціях, а також майно, передане засудженим у довірче управління. У ч. 3 ст. 42 Кримінального закону Латвійської Республіки вказано, що може бути конфісковане і таке належне винному на праві власності майно, котре він передав іншій фізичній чи юридичній особі.

Законодавство деяких держав допускає призначення розглядуваного покарання і тоді, коли на момент засудження особи майно, яке підлягає конфіскації, не виявлено, виходячи при цьому з того, що воно може бути віднайдене на стадії виконання вироку. У випадку, вказується, приміром, у ст. 62 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Казахстан, коли після виконання вироку в частині конфіскації всього майна, але до завершення встановлених законом строків давності виконання обвинувального вироку, виявляється конфісковане майно засудженого, придбане ним до винесення вироку або після винесення вироку, але на засоби, що підлягали конфіскації, суд, який виніс вирок, або суд за місцем виконання вироку виносить за поданням судового виконавця постанову про звернення до виконання конфіскації цього майна, якщо воно може бути конфісковане за законом. Відповідно ж, скажімо, до абз. 1 ст. 45 КК Республіки Болгарія конфіскація не призначається, якщо винний не володіє наявним майном, котре може бути предметом цього покарання.

За об'ємом конфіскація майна може бути повною і частковою. Повна конфіскація передбачає вилучення всього майна засудженого, а часткова — тільки його частини. Норми Загальної частини кримінального законодавства розглянутих держав, що присвячені цьому виду покарання, не визначають, коли має встановлюватися повна, а коли часткова конфіскація. Не вказується, за загальним правилом, різновид конфіскації і у санкціях, що передбачають це покарання; у них лише зазначається, що відповідне діяння карається конфіскацією майна. У КК ж Республіки Болгарія безпосередньо у санкціях вказується розмір можливої конфіскації. Так, згідно з цим Кодексом за крадіжку у великих розмірах суд може постановити конфіскацію не більше половини майна винного (абз. 2 ст. 195), а за крадіжку в особливо великих розмірах — всього або частини майна засудженого (ст. 196а); за насильницьке протизаконне вилучення транспортного засобу чи зберігання володіння над ним передбачена конфіскація не менше половини майна засудженого (абз. 4 ст. 346).

² Покарання у виді загальної конфіскації майна передбачав донедавна і КК Російської Федерації. Однак Федеральним законом від 8 грудня 2003 р. воно з системи покарань цієї держави було виключене.

Законодавство розглянутих держав не називає, за загальним правилом, обставин (критеріїв), з врахуванням яких має визначатися розмір (різновид) призначуваної засудженому конфіскації. Деколи лише зазначається, що при частковій конфіскації суд повинен конкретно вказати, яке саме майно винного (доля чи види) є предметом цього покарання (ч. 4 ст. 61 КК Республіки Білорусь, ч. 2 ст. 42 Кримінального закону Латвійської Республіки). Інакше вирішує це питання КК Республіки Вірменія. У ч. 2 ст. 55 названого Кодексу вказується, що розмір майна, яке конфіскується, визначається судом з врахуванням розміру заподіяної злочинном майнової шкоди, а також майна, здобутого злочинним шляхом. При цьому зазначається, що розмір майна, яке має підлягати конфіскації, не може перевищувати розміру спричиненої злочинном майнової шкоди чи розміру отриманої злочинним шляхом вигоди.

При обох різновидах конфіскації їй не підлягає майно, необхідне для визначеного законом кола суб'єктів. За КК Республіки Білорусь (ч. 5 ст. 61), КК Республіки Вірменія (ч. 4 ст. 55), КК Республіки Казахстан (ч. 3 ст. 51), КК Киргизької Республіки (ч. 4 ст. 52), Кримінальним законом Латвійської Республіки (ч. 4 ст. 42), КК Туркменістану (ч. 3 ст. 52) — це засуджений і особи, які перебувають на його утриманні, а за КК Республіки Болгарія (ч. 2 ст. 45), КК КНР (ч. 2 і 3 ст. 59) — засуджений і його сім'я.

Майно, на яке не поширюється конфіскація, визначається з різним ступенем конкретності. Деякі КК лише зазначають, що таким є майно, необхідне для названих ними суб'єктів, не вказуючи, яке ж саме майно (його види) слід вважати для них необхідним. Так, ст. 59 КК КНР тільки зазначає, що не підлягає конфіскації майно, необхідне самому засудженому, а у випадку повної конфіскації сім'ї злочинного елемента залишається майно, необхідне на життєві видатки. У більшості ж держав види майна, що не підлягають конфіскації, визначаються безпосередньо законодавством, переважно кримінально-виконавчим. У Туркменістані перелік такого майна міститься у Додатку до КК.

Види майна, на яке не може бути звернута конфіскація, визначаються приблизно однаково. Згідно, наприклад, з Переліком майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком, даним у Додатку до Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь, конфіскація не поширюється на:

1. Житловий будинок, квартиру чи окремі їхні частини, якщо засуджений і його сім'я постійно в них проживають.

2. Земельні ділянки, на яких розташовані будинок і господарські будівлі, а також земельні ділянки, необхідні для ведення сільського чи підсобного господарства.

3. Господарські будівлі і домашню худобу у кількості, необхідній для задоволення потреб сім'ї засудженого, а також корм для худоби, якщо основним заняттям засудженого є сільське господарство.

4. Насіння сільськогосподарських культур, необхідне для чергового посіву.

5. Предмети домашньої обстановки, начиння, одягу:

а) одяг, взуття, білизну, постільні принадлежності, кухонне і столове начиння, що були в уживанні. (Можуть бути конфісковані хутряний та інший цінний одяг, столові сервізи, предмети із дорогоцінних металів, а також якщо вони мають художню цінність);

б) меблі, мінімально необхідні для засудженого і членів його сім'ї;

в) всі речі, що належать дітям.

6. Продукти харчування у кількості, необхідній для засудженого і його сім'ї до нового врожаю, якщо основним заняттям засудженого є сільське господарство, а у решті випадків — продукти харчування і гроші на суму, рівну десяти базовим величинам на засудженого і кожного з членів його сім'ї.

7. Паливо, призначене для приготування їжі та опалення житлового приміщення сім'ї.

8. Інвентар (у тому числі посібники і книги), необхідний для продовження професійних

занять засудженого, за винятком випадків, коли засуджений вироком суду позбавлений права займатися відповідною діяльністю або коли інвентар використовувався ним для вчинення злочину.

9. Транспортні засоби, спеціально призначені для пересування інвалідів.

10. Міжнародні і державні нагороди та призи, якими нагороджені засуджений і члени його сім'ї.

За КК Республіки Болгарія (ч. 2 ст. 45) не підлягають конфіскації: а) необхідні для засудженого та його сім'ї предмети особистого користування і домашнього вжитку та предмети, необхідні для здійснення професійної діяльності, згідно з встановленим переліком; б) засоби, необхідні для утримання сім'ї засудженого впродовж одного року.

КК Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 48), КК Республіки Вірменія (ч. 3 ст. 50), КК Республіки Казахстан (ч. 2 ст. 39), КК Киргизької Республіки (ч. 2 ст. 42), Кримінальний закон Латвійської Республіки (ч. 2 ст. 36), КК КНР (ч. 1 ст. 34), КК Туркменистану (ч. 3 ст. 45) відносять конфіскацію майна до покарань, що застосовуються лише як додаткові. У санкціях вона встановлюється або як обов'язкове, або як факультативне додаткове покарання.

Коло злочинів, за скоєння яких може бути передбачена конфіскація майна, законодавство названих держав визначає по-різному. Згідно з ч. 2 ст. 61 КК Республіки Білорусь і ч. 3 ст. 55 КК Республіки Вірменія вона встановлюється лише за тяжкі і особливо тяжкі злочини, вчинені з корисливих спонукань. Відповідно ж до ч. 2 ст. 51 КК Республіки Казахстан це покарання може бути передбачене за будь-які злочини, вчинювані з користі. За КК Киргизької Республіки (ч. 2 ст. 52) конфіскація майна може встановлюватися за тяжкі і особливо тяжкі злочини, а також за корисливі злочини. У ч. 2 ст. 52 КК Туркменистану зазначено, що дане покарання може бути передбачене за злочини середньої тяжкості, тяжкі і особливо тяжкі злочини, вчинені з корисливою метою. Статті Загальної частини КК Республіки Болгарія, Кримінального закону Латвійської Республіки, КК КНР, присвячені конфіскації майна, жодних застережень щодо кола злочинів, за які вона може бути передбачена, не містять. Це означає, що законодавство названих держав допускає можливість встановлення даного покарання за будь-які злочини.

Засуджений може бути підданий конфіскації майна за умови, що її передбачає закон, який встановлює відповідальність за вчинений ним злочин. При цьому законодавство аналізованих держав, за загальним правилом, не визначає основних видів покарань, у доповнення до яких вона може призначатися. Практично це означає, що її застосування допускається у поєднанні з будь-яким основним покаранням. Натомість ч. 2 ст. 61 КК Республіки Білорусь встановлює, що конфіскація майна не може призначатися в додаток до штрафу або виправних робіт. За КК ж КНР це покарання може застосовуватись і самостійно (ч. 2 ст. 34).

За КК Республіки Болгарія, котрий, як відомо, не знає поділу покарань на основні і додаткові, конфіскація майна застосовується: а) коли вона встановлена на вчинений засудженим злочин (вона завжди встановлена у поєднанні (разом) з іншими видами покарань; б) у передбачених ним випадках замість іншого виду покарання. Наприклад, абз. 5 ст. 242 цього Кодексу передбачає, що за вказані ним випадки контрабанди суд може замість штрафу (як одного з встановлених за даний злочин видів покарань) призначити конфіскацію всього або частини майна винного.

За КК Республіки Білорусь (ст. 109), КК Республіки Болгарія (ст. 62), КК Республіки Вірменія (ст. 86), КК Республіки Казахстан (ст. 79), КК Киргизької Республіки (ст. 78), Кримінальним законом Латвійської Республіки (ст. 65), КК Туркменистану (ст. 84) конфіскація майна до неповнолітніх не застосовується.

КК Киргизької Республіки (ст. 52) встановлює, що у випадку призначення конфіскації майна держава не відповідає за борги і зобов'язання засудженого, якщо вони виникли після прийняття органами дізнання, слідства або судом заходів до зберігання майна і притому без

згоди цих органів. Що ж до претензій, які належить задовольнити за рахунок конфіскованого майна, то держава відповідає лише в межах активу, причому в порядку черговості, встановленому Цивільним процесуальним кодексом.

Кримінальне законодавство деяких з розглянутих держав поряд з конфіскацією майна як видом покарання передбачає і спеціальну конфіскацію, котра покаранням не вважається. Так, ч. 6 ст. 61 КК Республіки Білорусь встановлює, що незалежно від категорії злочину і виду призначеного покарання застосовується спеціальна конфіскація, яка полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави знарядь і засобів вчинення злочину, належних засудженому; речей, вилучених з обороту; майна, придбаного злочинним шляхом, а також предметів, які безпосередньо зв'язані зі злочиним, якщо вони не підлягають поверненню потерпілому чи іншій особі. У ст. 53 КК Республіки Болгарія вказано, що незалежно від кримінальної відповідальності вилучаються в користь держави: а) речі, належні винному і призначені або використані для вчинення умисного злочину; б) належні винному речі, що стали предметом злочину, — у випадках, прямо передбачених в Особливій частині цього Кодексу; в) речі, предмети чи засоби злочину, володіння якими заборонено; г) речі, предмети чи засоби, придбані злочинним шляхом, якщо вони не підлягають поверненню або відновленню. Якщо придбані таким шляхом речі, предмети і засоби відсутні чи відчужені, присуджується їхня вартість. Згідно з ст. 64 КК КНР все майно, протизаконно придбане злочинним елементом, підлягає вилученню або воно повинно бути направлено на відшкодування збитків; заборонені товари і майно, що належать особі, яка вчинила злочин, повинні бути конфісковані.

Покарання у виді спеціальної конфіскації майна передбачає законодавство таких, зокрема, держав як Азербайджанська Республіка, Бельгія, Республіка Корея, Нідерланди, Японія.

Згідно зі ст. 51 КК Азербайджанської Республіки конфіскації (примусовому безоплатному вилученню у власність держави) підлягають знаряддя і засоби, використані при вчиненні злочину, а також майно, здобуте злочинним шляхом. Вона є додатковим покаранням (ст. 43), яке призначається тільки у випадках, передбачених відповідними статтями Особливої частини даного Кодексу. У санкціях цих статей конфіскація майна встановлена як обов'язкове або як факультативне покарання. До неповнолітніх (осіб, яким до часу вчинення злочину не виповнилося 18 років) конфіскація майна не застосовується. Не підлягає конфіскації майно, необхідне засудженому чи особам, які перебувають на його утриманні, визначене кримінально-виконавчим законодавством.

КК Бельгії передбачає спеціальну конфіскацію за усі три види правопорушень — злочин (карається кримінальним покаранням), проступок (карається виправним покаранням) і поліцейське порушення (карається поліцейським покаранням). Вона може призначатися фізичним і юридичним особам (ст. 7 і 7 bis).

Відповідно до ст. 42 цього Кодексу спеціальна конфіскація застосовується до:

- 1) речей, що утворюють предмет правопорушення, і тих, які були використані чи призначалися для його вчинення, якщо власність на них належить засудженому;
- 2) речей, які були породжені (створені) правопорушенням;
- 3) майнових прав, безпосередньо породжених правопорушенням, майна і цінностей, якими їх замінили та доходів від цього вкладеного майна.

Конфіскація речей, вказаних у п. 1 і 2, завжди призначається при засудженні за вчинення злочину або проступку. За скоєння поліцейських порушень вона призначається тільки у випадках, визначених законом (ст. 43). Речі, перелічені у п. 3 ст. 42, можуть бути конфісковані в усіх випадках. Якщо вони не можуть бути виявлені у майні засудженого, здійснюється їхня грошова оцінка і конфіскація проводиться стосовно грошової суми, яка складатиме їхню вартість. У разі належності конфіскованих речей цивільному позивачу, вони йому повертаються. Підлягають поверненню конфісковані речі і тоді, коли конфіскація призначена на тій підставі, що вони

становили собою майно чи цінності, якими засуджений підмінив речі, що належать цивільному позивачу, або тому, що вони утворюють еквівалент таких речей (ст. 43 bis). Конфіскація вказаних у ст. 42 розглянутих КК речей може бути призначена і тоді, коли вони знаходяться за межами території Бельгії (ст. 43 ter).

Відповідно до § 1 ст. 48 КК Республіки Корея може бути конфіскована повністю або частково річ:

- 1) яка використовувалась чи призначалась для вчинення злочину;
- 2) виготовлена або придбана для злочинних цілей;
- 3) отримана в обмін на річ, згадану у попередніх двох пунктах. Конфіскація вказаних у п. 1, 2 і 3 речей допускається лише тоді, коли вони не є власністю особи, котра не вчиняла злочину, або якщо ці речі хоч і були придбані нею, але вона знала про їхню природу після скоєння злочину. У випадку, якщо зазначені у § 1 ст. 48 КК речі не можуть бути конфісковані, сплачується еквівалентна їхній вартості сума.

Згідно з ст. 49 аналізованого КК конфіскація накладається у доповнення до інших видів покарань. Однак якщо усі необхідні умови для цього дотримані, вона може бути накладена навіть тоді, коли рішення суду про визнання обвинуваченого винним ще не винесено.

У КК Нідерландів конфіскація передбачена як додаткове покарання (ст. 9), що може призначатися у дозволених законом випадках при засудженні за будь-яке кримінальне правопорушення (за цим Кодексом кримінальні правопорушення поділяються на злочини і проступки). При її застосуванні береться до уваги матеріальне становище обвинуваченого з тим, щоб було обрано покарання, яке не впливало б нерозмірно на його дохід і капітал (ст. 33, 24).

У силу ст. 33а розглянутого КК конфіскації підлягають:

- а) предмети, належні засудженому, або предмети, якими він може користуватися повністю чи частково для своєї вигоди і отримані виключно чи в основному за допомогою кримінального правопорушення;

- б) предмети, щодо яких було вчинено кримінальне правопорушення;

- в) предмети, використані для вчинення і підготовки злочину;

- г) предмети, використані для перешкоджання розслідуванню злочину;

- г) предмети, виготовлені і призначені для вчинення злочину;

- д) права, що відносяться до предметів, вказаних у попередніх пунктах. Під вжитим у цій статті терміном „предмети” розуміється будь-яка матеріальна власність або будь-які майнові права. Якщо суд не ухвалить протилежне, то конфіскація предмета включає і усякий пакувальний матеріал, котрий містить конфісковане майно (ст. 33b).

Предмети, вказані у п. „а” — „г”, належні не засудженому, а іншій особі, можуть бути конфісковані тільки тоді, якщо:

- 1) особа, якій вони належать, знала про те, що ці предмети були придбані за допомогою кримінального правопорушення, або знала про цілі і застосування їх у зв'язку з правопорушенням, чи могла обґрунтовано підозрювати про їхнє злочинне джерело, застосування або цілі;

- 2) неможливо встановити, кому вони належать.

Прав, вказаних у п. „д”, не належних засудженому, можна позбавити лише за умови, що особа, якій вони належать, знала про те, що предмети, до котрих відносяться ці права, були отримані за допомогою кримінального правопорушення, або знала про застосування чи цілі їх у зв'язку з правопорушенням, або могла обґрунтовано підозрювати їхнє злочинне джерело, застосування чи цілі.

У випадку, коли закон дозволяє застосування конфіскації майна, вона може бути призначена або окремо, або у поєднанні з основними покараннями, або у поєднанні з іншими додатковими покараннями (ч. 3 ст. 9).

За КК Японії конфіскація є додатковим покаранням, причому єдиним. Згідно з ч. 1 ст. 19 цього Кодексу можуть бути конфісковані:

- 1) предмети, що є утворюючим елементом злочину (предмет злочину);
- 2) предмет, який був ужитий (використаний) при вчиненні злочину (знаряддя і засоби вчинення злочину) чи призначався для цього;
- 3) предмет, який появився в результаті вчинення злочину чи був отриманий на основі злочину або як винагорода за злочин;
- 4) предмет, отриманий в обмін на предмет, названий у попередньому пункті.

Відповідно до ч. 2 вказаної статті зазначені вище предмети, за загальним правилом, можуть бути конфісковані лише за умови, що вони належать злочинцеві, а не іншим особам. Якщо ці предмети належать іншій особі, то вони можуть бути конфісковані тільки тоді, коли вона отримала їх після вчинення злочину і була обізнана про їхній характер.

Якщо предмет, вказаний у п. 3 і 4 ст. 19, не може бути конфіскований повністю чи частково, то замість цього допускається стягнення відповідної грошової суми.

Конфіскація може призначатися за будь-який злочин, крім, за загальним правилом, злочинів, що караються тільки кримінальним арештом або малим штрафом. За такі злочини вона може застосовуватися лише тоді, коли це передбачено спеціальними положеннями. Однак предмет злочину конфіскується у будь-якому випадку незалежно від тяжкості вчиненого діяння (ст. 20).

Оскільки досліджуване додаткове покарання призначається на підставі відповідних норм Загальної частини розглядуваного КК, то у статтях його Особливої частини воно, як правило, не передбачається. Чи не єдиним винятком з нього є ст. 197-V, в якій йде мова про конфіскацію хабара, прийнятого (одержаного) злочинцем чи третьою особою, котра обізнана з фактичним станом речей, тобто з тим, що отримане нею майно є предметом хабара. Якщо хабар не може бути повністю чи частково конфіскований, то стягується відповідний еквівалент.

До держав, законодавство яких передбачає два види конфіскації майна — загальну і спеціальну, належить, наприклад, Франція.

Французькому КК відомі два різновиди загальної конфіскації майна. Перший з них полягає у вилученні будь-якого (усякого) майна засудженого (всього або частини) без обмежень його тими чи іншими видами. Цей різновид загальної конфіскації майна є додатковим покаранням, яке може застосовуватися до фізичних і юридичних осіб у спеціально визначених законом випадках³.

Аналіз Особливої частини розглядуваного КК показує, що він використовує це додаткове покарання рідко. У даний час воно передбачене ним лише за злочини проти людства і за злочинні діяння (злочини і проступки⁴), пов'язані з незаконною торгівлею наркотиками⁵. Так, ст. 213-1 встановлює, що фізичні особи, винні у вчиненні злочинів проти людства (ст. 211-1, 212-1, 212-2 і 212-3), підлягають покаранню у виді конфіскації всього або частини їхнього майна. Такому ж покаранню за ці злочини підлягають і юридичні особи (ст. 213-3). В абз. 2 ст. 222-49 вказано, що за вчинення злочинних діянь, передбачених ст. 222-34 (керівництво угрупованням або організація угруповання, яке має своєю метою виробництво, виготовлення, ввезення, вивезення, транспортування, зберігання, пропозицію, передачу, придбання чи незаконне споживання наркотиків), ст. 222-35 (незаконне виробництво або виготовлення наркотиків), ст. 222-36

³ Необхідно мати на увазі, що у статтях Особливої частини КК Франції, які встановлюють відповідальність за конкретні злочинні діяння, за загальним правилом, вказуються лише основні види покарань. Додаткові ж види покарань, що можуть призначатися за їх вчинення, передбачаються в окремих статтях. Ці статті знаходяться в кінці розділу чи глави, що встановлює відповідальність за певну групу (вид) злочинних діянь.

⁴ Згідно зі ст. 111-1 КК Франції злочинні діяння залежно від їхньої тяжкості поділяються на злочини, проступки і порушення.

⁵ Слід, однак, враховувати, що КК — це не єдине джерело кримінального права Франції. Тому зазначене покарання може бути встановлене й іншими, окрім КК, нормативно-правовими актами.

(незаконне ввезення або вивезення наркотиків) та ст. 222-38 (всіляке сприяння неправильній легалізації походження доходів чи майна, належного особі, яка вчинила будь-яке із злочинних діянь, передбачених ст. 222-34 – 222-37, або надання допомоги усякій операції по розміщенню, прихованню чи обігу отриманого в результаті будь-якого з таких злочинних діянь) може бути призначена конфіскація всього чи частини майна засудженого, який би характер воно не мало, включаючи рухоме чи нерухоме, ділене чи неділене.

Другий різновид загальної конфіскації полягає у вилученні лише певного майна засудженого. Вона застосовується у передбачених законом або регламентом випадках:

а) за злочини тільки до фізичних осіб і лише як додаткове покарання, що полягає у вилученні певної речі або відповідного майна (ст. 131-2, 131-10, 131-6);

б) за проступки до фізичних осіб як основне і як додаткове покарання, а до юридичних осіб лише в якості додаткового покарання. Як основне покарання вона полягає у вилученні одного або декількох належних засудженому транспортних засобів, однієї чи декількох одиниць зброї, належної засудженому або такої, що знаходиться у його вільному розпорядженні (ст. 131-3, п. 4 і 7 ст. 131-6). Згідно, наприклад, з п. 3 ст. 225-22 фізичні чи юридичні особи, винні у вчиненні якого-небудь із злочинних діянь, передбачених ст. 225-10 (діянь, пов'язаних із забезпеченням функціонування закладів чи приміщень для заняття проституцією), підлягають додатковому покаранню у виді конфіскації нерухомого майна;

в) за порушення тільки до фізичних осіб як основне і як додаткове покарання. В обох випадках вона полягає у вилученні однієї чи декількох одиниць зброї, яка належить винному або знаходиться у його вільному розпорядженні (ст. 131-12, п. 3 ст. 131-14, п. 3 ст. 131-16).

КК Франції передбачає і два різновиди спеціальної конфіскації майна. Один з них стосується предметів, котрі кваліфікуються законом або регламентом як небезпечні чи шкідливі. Відповідно до абз. 1 ст. 131-21 цього Кодексу такі предмети підлягають обов'язковій конфіскації при вчиненні будь-якого злочинного діяння.

Інший різновид спеціальної конфіскації полягає у вилученні речі, яка слугувала чи призначалася для вчинення злочинного діяння, або була отримана в результаті його скоєння (абз. 2 ст. 131-21). Він застосовується у передбачених законом або регламентом випадках за злочини, проступки і порушення як основне і/або як додаткове покарання до фізичних та юридичних осіб.

За злочини цей різновид спеціальної конфіскації може призначатися фізичним особам як додаткове покарання (ст. 131-2, 131-10, абз. 2 ст. 131-21), а юридичним особам – як основне покарання (п. 2 ст. 131-37, п. 8 абз. 1 ст. 131-39).

За проступки даний різновид спеціальної конфіскації застосовується до фізичних осіб як основне і як додаткове покарання (ст. 131-3, 131-6, 131-10, 131-21), а до юридичних осіб – як основне покарання (ст. 131-37, 131-39).

За порушення аналізований різновид спеціальної конфіскації може призначатися фізичним та юридичним особам в якості основного і додаткового покарання (ст. 131-12, 131-16, 131-40, 131-42, 131-43). До юридичних осіб вона застосовується як основне покарання, по-перше, тоді, коли така конфіскація передбачена відповідною санкцією, і, по-друге, в порядку заміни нею штрафу.

Якщо річ, яка підлягає конфіскації, не була вилучена або не може бути представлена, стягується її вартість (абз. 4 ст. 131-21). Конфіскована річ передається Державі, за винятком випадків, коли передбачається її знищення або присудження, однак вона залишається обтяженою у розмірі її вартості речовими правами, законно встановленими у користь третіх осіб (абз. 5 ст. 131-21).

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права та кримінології
Львівського юридичного інституту Міністерства внутрішніх справ України
(протокол № 18 від 3 лютого 2005 року)*